

Alliance Israelite Universelle'nin sergisinden iki fotoğraf

Haskala'nın Yahudi Eđitimine Etkisi: Alliance Israelite Universelle ve Toplumsal Dönüşüm "İstanbul AIU Okulları Örneđi ile"

Neslihan KURAN*

Atıf/©: Kuran, Neslihan, (2009). Haskala'nın Yahudi Eđitimine Etkisi: Alliance Israelite Universelle ve Toplumsal Dönüşüm "İstanbul AIU Okulları Örneđi ile", Milet ve Nihal, 6 (2), 323-341.

Özet: Yahudileri toplumsal ve ekonomik çöküntüden kurtarmak, onları Yahudi kimliğiyle Batılılaştırmak ve toplumsal özgürleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla 1860'da Paris'te kurulan Alliance Israélite Universelle (AIU), Yahudi toplumunu kısa bir süre içerisinde ciddi bir dönüşüme uğratmıştır. Batı tarzı bir eğitim sistemi ile başta Kuzey Afrika ve Ortadoğu olmak üzere dünyanın pek çok yerinde okullar açan teşkilatın faaliyetlerinin en geniş kısmını Osmanlı Devleti toprakları oluşturmuştur. AIU'nun sistemli ve örgütlü çabası neticesinde geleneksel eğitim sistemi çökmüş, yerini Alliance ideolojisini benimsemiş Fransızca konuşan yeni nesiller almıştır. Bu makalede, AIU'nun İstanbul'da açmış olduğu okulları, Yahudi cemaatine ve Türk toplumuna etkilerini ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Alliance, AIU, Yahudi toplumunda eğitim.

Giriş

Fransız Devrimi ve beraberinde gelen Aydınlanma Hareketi'nin etkisiyle özgürleşen ve ciddi bir toplumsal dönüşüm geçiren Batı Yahudileri, dünyanın diğer bölgelerinde geleneksel çizgiyi devam ettirerek yaşayan dindaşlarından farklı hale gelmişlerdi. Burjuvulaşan bu Avrupalı Yahudi seçkinler, özellikle Fransa ve Almanya'dakiler, Batı ve Orta Avrupa'nın geçirdiği dönüşümü, Do-

---

* Dinler Tarihi Araştırmacısı ve Program yapımcısı.

ğu'nun da yaşamasını istiyordu.¹ Bilhassa özgürleşme ve yenileşme sürecini diğer Yahudilere göre daha önce tamamlayan Fransa Yahudileri, Haskala'yı (Yahudi aydınlanması) diğer din kardeşleri için de gerçekleştirmek arzusundaydı.* Avrupalı Yahudi seçkinler bu amaç doğrultusunda tüm Yahudi toplumları için bir "yenileştirme" programı geliştirmişlerdir. Buna göre yenileşme, özgürleşme ideolojisinin temel taşı olacaktır.²

Aslında Yahudilerin özgürleşmesi yolundaki çabalar 1830'lardan itibaren başlamış ve çeşitli adımlar atılmıştı. Ancak esas anlamda uygulama, Alliance Israélite Universelle (AIU – Evrensel Yahudi Birliği) adı altında kurumsal bir örgütün kurulmasıyla gerçekleşmiştir. AIU, dünyanın çeşitli yerlerinde yoksul ve sefil bir hayat yaşayan, 19. yüzyılın gereklerine ayak uyduramayan Yahudileri Batılılaştırmak ve yenileştirmek amacıyla 1860 yılında Paris'te kurulan bir teşkilattir. Batı Yahudiliği'nin reform yanlısı yönünü, Doğu'daki din kardeşleri arasında canlandırarak dünyadaki tüm Yahudilerin haklarının korunması konusunda oldukça parlayan AIU, esas hizmetini eğitim ve öğretim alanında vermiştir.³ Çünkü AIU, cehalet ve fakirlikten kurtulabilmenin ancak lisan, ilim ve teknik bilgi temellerine dayalı bir eğitim sistemi uygulamasıyla mümkün olabileceği esastan hareket etmekteydi.⁴ Bu düşüncelerin oluştuğu dönemde, hahamların gözetimindeki geleneksel Yahudi eğitim sistemi tüm varlığı ile devam etmekteydi. Ancak hem AIU hem de Yahudi reformistler, bu sisteme eleştirel bir gözle bakmaktaydılar. Onlara göre geleneksel Yahudi okulları (Talmud Tora'lar), okuma-yazma ile kutsal metinlerin Ladino'ya çevrilmesinin ötesinde bir eğitim vermemekteydi. En önemlisi de bu eğitim,

¹ Aron, Rodrigue, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması*, çev. İbrahim Yıldız, Ayraç Yayınevi, 1997, Ankara, s.XVI.

* Batı Yahudileri, Doğu Yahudilerini sefil, cahil, geri kalmış, aydınlanma karşıtı, uygarlığa yeniden dahil olabilmek için Batı'daki kardeşlerinin yardımına ihtiyaç duyan insanlar olarak nitelendirmektedirler. (A. Rodrigue, *age*, s.XVII)

² A. Rodrigue, *age*, s.9.

³ E. Benbassa, A. Rodrigue, *Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi*, çev. Ayşe Atasoy, İletişim Yayınları, 2001, İstanbul, s.210.

⁴ Naim Güleriyüz, "Alliance Israelite Okulları," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul, 1993, s.206.

sosyal hayat için faydalı olacak becerilerin öğrenilmesini veya bir bilgi edinim sürecini gerekli görmemekteydi.* 1850'li yıllara gelindiğinde Yahudilerin genel olarak evrensel kültürden çok uzak, basit mesleklerde çalışabilen, çoğunluğu zanaatkar, küçük esnaf, işçi, tefeci, hamal gibi fertlerden oluşması, geleneksel eğitimin eksikliğini gözler önüne sermekteydi. Bazı Yahudi aydınlarının cemaati canlandırmak adına çabaları olsa da bu yeterli olmamıştır.

Bununla beraber 19. yüzyılın başından itibaren sayıları giderek artan ve mali yardımda bulunarak yoksul Yahudi gençlerinin de okullarına rağbet etmesini sağlayan Protestan misyoner okulları, Yahudileri Hıristiyanlaştırma yolunda hızla ilerliyordu. Batılı reformistler bu duruma tepki gösteriyordu ancak AIU'nun gelişine kadar pek çok Yahudi'nin bu okullara gitmesine engel olamamışlardı.⁵ Nihayetinde geleneksel eğitimi yetersiz bulan Yahudi reformcular, yeni açılımlar sağlamışlar ve bu doğrultuda Batı tarzı ilk Yahudi okulunu 1818'de Metz'de açmışlardır. Bunu 1819'da Paris'te açılan bir diğer okul izlemiştir.⁶ Ancak Doğu Yahudilerini buldukları kötü durumdan kurtarmak ve yenileştirmek görevi esas anlamda Alliance'a düşecekti. Harekete geçen AIU, 19. yüzyıldan itibaren Batı tarzı eğitim sistemiyle faaliyetlerine hız vermiş ve başta Kuzey Afrika ve Ortadoğu olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde ilkökul düzeyinde kız ve erkek okulları ile çıraklık atölyeleri açmıştır. Bu okullarda, Yahudi gencin devlet içinde ve ticari hayatta yer almasını sağlayacak eğitimler vermişlerdir. Açtığı tüm okullarda Fransızca'yı eğitim dili olarak belirleyen teşkilat, eğitim sistemi ve çalışmaları nedeniyle ilk dönemler yerli halk ve hahamlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır.* Bir dönem Siyonist-

* Yahudiler okullarında 200 yıl kadar İbranice, dil bilgisi, dini öğretim, aritmetik, geometri, tarih, coğrafya okudukları halde, Tanzimat Dönemi'nin başlangıcında yalnızca gramersiz İbranice ve aritmetiğin dört işlemini okumuşlardı. Bu olumsuz tabloda, var olan toplumsal çöküşe bir darbe daha vuran Sabetay Sevi Olayı'nın da (1666) etkisi büyüktür.

⁵ A. Rodrigue, *age*, s.60.

⁶ A. Rodrigue, *age*, s.10.

* Hahamlar ve yerli halk, genel anlamda geleneksel eğitim sistemi dışındaki bir eğitime sıcak bakmıyordu. Muhafazakâr kanattan gelen muhalefetin güçlü sesi, yeni açılan çoğu okulun kapanmasıyla neticelenmişti. Ancak bu durum Alliance'ın sistemli ve örgütlü çabasıyla değişmiştir.

lerde de çatışma içine giren teşkilatın bu hassas çizgideki ilişkileri, zamanla yumuşamaya doğru gitmiş ve yeni haham kuşağı ve sıkı Siyonistler Alliance mezunlarından çıkmıştır.

1. Alliance Israélite Universelle'ın İstanbul Teşkilatlanması ve Faaliyetleri

Dünya üzerinde oldukça geniş bir alanda çalışmalar yapan AIU'ın faaliyetlerinin en büyük kısmını Osmanlı Devleti toprakları oluşturmuştur. Osmanlı'nın zayıf düşmüş devlet yapısı, Alliance'ın bu topraklardaki faaliyetlerini oldukça kolaylaştırmıştır. AIU, Osmanlı Devleti topraklarında 1865 ile 1900 yılları arasında 60'dan fazla okul açmıştır. Bu okullarda yaklaşık olarak 1500 öğrenci öğrenim görmüş, 700 öğretmen de görev yapmıştır. 19. yüzyılın sonunda okulların sayısı 150'yi aşmıştır.⁷ Özellikle İstanbul, İzmir, Selanik ve Sofya gibi büyük merkezlerin her birinde birden fazla kız ve erkek okulları kurulmuştur. Önceleri ilkokul olarak hizmet veren okulların pek çoğu, zaman içinde bünyesine ortaokul kısmını da eklemiştir.

1863'de Abraham de Kamondo başkanlığında AIU İstanbul Bölge Komitesi'nin kurulmasıyla birlikte İstanbul'da da faaliyetlerine başlayan teşkilat, İstanbul'un çeşitli semtlerinde belirlediği eğitim sistemi doğrultusunda kız ve erkek okulları açmıştır. Ancak teşkilatın İstanbul ayağı, oldukça sancılı dönemler geçirmiş ve okul açma girişimleri o kadar kolay olmamıştır.

İstanbul Bölge Komitesi üyeleri, 1854 yılında Albert Cohn'un Hasköy-Piripaşa'da kurduğu okul* derneğine bağlanmış yabancı

⁷ Halit Ertuğrul, *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*, Nesil Yayınları, 2002, İstanbul, s.130,131.

* Viyana'daki Rotschild kurumuna bağlı olan bu okul, Türkiye'de İbranice ve Türkçe'nin yanı sıra Avrupa dillerinin ve laik derslerin de okutulduğu ilk Yahudi eğitim kurumudur. (Yakup Barokas, *Türkiye'de Yahudi Toplumlari*, 1987, s.23)

Avrupa ile sürekli temasta olan, Fransız İhtilali'nden sonra kıtada meydana gelen değişiklikleri ve kültürel aydınlanma sürecini İstanbul'a da getirmek isteyen Avram Kamondo, Türkçe dışında Fransızca, İbranice ve Talmud'un okutulduğu bu Yahudi okulunu desteklemiştir. Kamondo, okulu Batılı tarzda bir eğitim merkezi haline getirmek için oldukça çaba harcamış ve bu çalışmasında İstanbul'un aydın ve Yahudi çevresinden destek görmüştür. Ancak faaliyetleri-

Yahudiler ve Frankolardan* oluşmaktaydı.⁸ Albert Cohn'un bu okulu, AIU için en uygun okul olarak düşünülmüş ve 1868'de Türkiye Yahudilerinin eğitimiyle ilgili olarak Jacques de Castro ve Abraham de Kamondo gibi önde gelen Frankolardan oluşan bir komite kurulmuştur. Bu komite, söz konusu Hasköy okulunu yeniden düzenlemeye karar vermiş ve AIU'dan müdür ve öğretmen talebinde bulunmuştur. Ancak AIU'ın kendi uygun gördüğü programı uygulamak için okulun kontrolüne bütünüyle sahip olmak istediğini ifade etmesi üzerine komite üyeleri tekliflerini geri çekmiştir.*

Yeni okulların kurulması, özellikle reformcularla gelenekçiler arasında uzun süre devam eden çatışmaların sonucunda zor bir iş gibi gözükse de, 1860'ların sonu ve 1870'lerin başında bütün Yahudi semtlerinde modern müfredata sahip yeni okullar açılmasına yönelik bir hareketlilik baş göstermiştir. Diğer bölgelere göre nispeten zengin olan Kuzguncuk cemaati, mevcut Talmud Tora'yı reform ederek Fransızca, Türkçe ve Tevrat'ın okutulacağı yeni bir okul açmak için hazırladıkları planlarını 1867'de kamuoyuna duyurarak harekete geçmiştir.⁹ Benzer bir okul, İstanbul'un en yoksul Yahudi semtlerinden biri olan Balat'ta da inşa edilmiştir. Bu iki kurumla beraber Kamondo'nun kurduğu okul; Hasköy'de 2, Ortaköy'de 1 tane olmak üzere yeni kurulmuş okullar, Eğitim Komitesi'nden (bu komite Hahambaşılık ile birlikte çalışıyordu) mali yardımlar almıştır. Hıristiyan Fransız bir kadın da 1872'de Hasköy'de Yahudi kız çocukları için bir okul yaptırmıştır.¹⁰ Bunlara ek olarak

---

ne tutucu çevreler tepki göstermiş ve Kamondo'nun okulda Hıristiyanlık propagandası yaptığını, Yahudi çocuklarını din ve iman yolundan ayırdığını iddia etmişlerdir. (Moshe Sevilla – Sharon, *Türkiye Yahudileri*, Jerusalem, s.77)

* İtalyan kökenli Yahudiler

⁸ E. Benbassa, A. Rodrigue, *age*, s.202.

* Hahamhaneye bağlı olarak faaliyetlerini devam ettiren okul, 1873'ten itibaren eski bir Alliance öğretmeni olan Félix Bloch tarafından idare edilmesine ve AIU okullarının müfredat programını birebir uygulamasına rağmen bağımsız bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. 1890 yılında kapanana kadar da Kamondo Ailesi tarafından mali olarak desteklenmiştir. (A. Rodrigue, *age*, s.80)

⁹ Ali Arslan, *Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü*, Truva Yayınları, 2006, İstanbul s.45.

¹⁰ A. Rodrigue, *age*, s.86.

1868'de Hasköy'de Protestan misyoner okulu da açılmıştır. Yahudilerin şevkle yeni okullar açma teşebbüslerinde bu misyoner okullarının rolü oldukça büyüktür.¹¹ Ancak okullara öğretmen bulmada yaşanan sıkıntılar ve maddi imkansızlıklar, okulların uzun ömürlü olmasına engel olmuştur. Kamondo'nun Hasköy'de kurduğu okul dışındaki diğer okullar varlıklarını devam ettirememişlerdir.

Paris Merkez Komitesi bütün maliyetleri karşılamaya hazır olmadığı sürece, İstanbul'daki AIU taraftarları yeni okullar açılması işinden ümitli değillerdi. İstanbul Bölge komitesi başlangıçta, okulların cemaat meclisince finanse edilmesini amaçlamıştı ancak yapılan yardımlar sürekli olmadığı için bu durum İstanbul Komitesi'nin faaliyetlerinin aksamasına neden olmuştu. Parasızlık ve cemaat içi bölünmeler, okul komiteleri - bölge komitesi - okul müdürleri arasındaki çatışmalar AIU'nun çalışmalarını sekteye uğratmaya devam etmiştir.

1873 yılında AIU'ı yerel mali kaynaklara bağımlı kılmaktan kurtaracak önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye'deki ilk demiryollarını finanse eden demiryolu kralı Baron Maurice de Hirsch, Türkiye Yahudilerinin eğitimi için harcanmak üzere AIU'a 1 milyon Frank tutarında bir bağışta bulunmaya karar vermiştir. Hirsch bu kararını şu cümlelerle açıklamaktadır;¹²

“Türkiye'deki uzun süreli kalışarımda bu imparatorlukta yaşayan Yahudilerin büyük çoğunluğunun içinde bulunduğu cehalet ve sefaletle tanık olmaktan büyük acı duymaktayım. Türkiye'nin her yerinde ilerleme var. Ancak aydınlanmadan nasiplerini almamış yoksul bir kitleyi oluşturan Yahudiler, bu ilerlemeden neredeyse hiç istifade edememektedir. Bu durumu düzeltecek en etkili çözüm, gençleri eğiterek bilgilendirmektir. AIU'nun bu duruma kayıtsız kalmadığını, özel olarak bu sorunla uğraştığını ve iyi çalışan birçok okul kurduğunu biliyorum. Ancak yine biliyorum ki,

¹¹ Mehmet Aydın, “XIX. Yüzyılın Sonunda Osmanlı Devleti'nde AIU Okullarının Açılması,” Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.7, 2009, Konya, s.14.

¹² A. Rodrigue, *age*, s.88,89.

örgütün mali kaynakları gerekli olanı yapmaya elvermeyecek ölçüde sınırlıdır ve hatta örgüt, bütün çabalarını sadece İstanbul'a yönelik olarak yoğunlaştırmak konumunda bile değildir... İstanbul'da bir vakıf kurarak buna 1 milyon Frank bağışlamaya karar vermiş bulunuyorum. Bu vakıf, eğitim alanındaki çalışmaları ile imparatorluk içindeki Yahudilerin durumunu iyileştirecektir.”

Hirsch'in bağış isteği ve devletin kararı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer almaktadır. Burada üzerinde durulması gereken konu, söz konusu vakfın İstanbul'da kurulduğu ve yönetiminin AIU'a verildiği dikkate alınrsa, bu paranın hangi yollarla geldiğidir. Çünkü devlet, bağışın ancak İstanbul Hahambaşılığı aracılığı ile Yahudi çocukların eğitime harcanabileceğini, Paris'teki AIU Merkez Teşkilatı veya İstanbul'da kurulacak herhangi bir vakıf aracılığı ile harcanamayacağı kararına varmıştı. Belgeye göre; Fransız Dış İşleri Bakanlığı 19 Aralık 1873 tarihinde İstanbul'daki Fransız Sefaretine Baron Hirsch'in İstanbul'daki Yahudi çocuklarının eğitimi için AIU okullarına yaptığı 1 milyon franklık yardım yazısını göndermiştir. Sefaret, Maarif Nezareti ile haberleşerek bu konudaki tezkereyi Şura-yı Devlet'in Dahiliye Dairesi'ne göndermiştir. Hirsch'in bağış isteği okunmuş ve şu karara varılmıştır: “Osmanlı Devleti'nin tebaasından olan Musevilerin çocuklarının eğitim ve öğretimi maksadına dayandırılan böyle bir istek, aslında kabule uygundur. Ancak Mösyö Hirsch'in isteği yönünden vakfedilen meblağların idaresinin yabancı memlekette bulunan bir cemiyete havalesi uygun olmamakla beraber; bunun Osmanlı Devleti'nin hiçbir yerinde emsali olmadığından bu paranın idaresi İstanbul'da bulunan Hahambaşılığa verilmedikçe vakıf isteğinin yerine getirilmesi mümkün olmayacağı Mösyö Baron Hirsch'e tebliği münasip görüldü.”¹³

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Sefareti Fransa 04, Dosya: 265, Gömlek: 34.

tin'deki Mikve Yisrael (İsrail Düşü) adındaki ziraat okulu için har-cama kararı almıştır. Karar, İstanbul Bölge Komitesi tarafından protesto edilmiştir. Filistin Yahudilerinin toprağa bağlı üretici bir nüfusa dönüşmesine önem veren AIU, tepkilere rağmen kararını değiştirmemiştir. Bununla birlikte AIU, sahip olduğu fonlarla İstanbul'daki mevcut okullardan gelen yeni yardım çağrılarına kısa süre içinde karşılık vermiştir. İstanbul'daki okullardan birçoğu Paris'ten para yardımı almaya başlamıştır. Merkez Komitesi'nin gönderdiği yeni müdürler bunları birer AIU okuluna dönüştürmüşlerdir. Ortaköy, Dağhamamı, Hasköy'deki okullarda yaşanan durum buydu. Balat ve Galata semtlerindeki okullar ise sıfırdan başlanarak kurulmuştur.¹⁴

AIU'nun İstanbul'da okul açma girişimleri, yaşanan cemaat içi çatışmalar, reformcularla gelenekçiler arasındaki sürtüşme gibi nedenlerden dolayı 1870'lere kadar sarkmıştır. Hirsch'in 1 milyon franklık bağışıyla beraber mahalli cemaatlere bağımlı olmaktan kurtulan teşkilat, İstanbul'un merkezinde çok sayıda AIU okulu kurmuş ve zamanla hemen hemen her Yahudi semti artık kendi AIU okuluna sahip olmuştur. Alliance, diğer bölgelerde birden fazla Alliance okulu açsa da, en fazla okulu İstanbul'da açmıştır.

İstanbul'da açılan ilk AIU okulu hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. 1874 tarihinde açıldığını belirterek "Hasköy Alliance Erkek Okulu'nun" İstanbul'daki ilk Alliance okulu olduğunu söyleyenlerle birlikte;¹⁵ 1875 tarihini vererek "Dağhamamı Alliance Erkek Okulu" nun İstanbul'da açılan ilk Alliance okulu olduğunu kaydedenler de bulunmaktadır.¹⁶ 1875–1882 tarihleri arasında İstanbul'da 11 okul kurulmuştur. Alliance ayrıca 1876'da,¹⁷ bazı

¹⁴ A. Rodrigue, *age*, s.90.

¹⁵ İlknur Polat Haydaroglu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ocak Yayınları, 1993, Ankara, s.97; Ali Güler, *Türkiye'deki Gayrimüslimler*, Genelkurmay Basımevi, 1996, Ankara, s.202; Eva Groepler, *İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler*, çev. Süheyla Kaya, Belge Yayınları, 1999, İstanbul, s.49.

¹⁶ N. Güler, "Alliance Israelite Okulları" s.206; A. Rodrigue, *age*, s.283.

¹⁷ Necdet Sevinç, *Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetler*, Bilge Oğuz Yayıncılık, 2007, İstanbul, s.288; A. Rodrigue, *age*, s.283; İ.P. Haydaroglu, *age*, s.97.

kaynaklardaysa 1879'da,¹⁸ Aşkenazlara yardımda bulunarak Galata'da karma bir okulun (Goldschmidt) kurulmasını da sağlamıştır.

1905 yılında İstanbul'daki Yahudi erkek öğrencilerin %30.21'inin Alliance okullarına devam ettiği görülmektedir. Bu okullarda 1.808 kız öğrenci, 1.420 erkek öğrenci okumuştur.¹⁹ 1908 yılı itibariyle İstanbul'daki Alliance okullarının sayısı "Balat'ta 2, Dağhamamı'nda 2, Galata'da 3, Hasköy'de 2, Kuzguncuk'ta 2, Ortaköy'de 2" olmak üzere 13'e çıkmıştır.²⁰ Yine bu 13 okul ile beraber 4 çırak, 4 de el sanatları okulu bulunmaktaydı. 1911 yılında 65 bin Yahudi'nin yaşadığı İstanbul'da Alliance okullarına giden öğrencilerin sayısı 4634 olup, bu rakam okul çağındaki Yahudi çocuklarının %35'ni oluşturmaktaydı.²¹ 1911-1912'de İstanbul Alliance İsraélite okullarında 4500 kız-erkek öğrenci eğitim görmüştür.²² AIU'ın açtığı bu okulların yanı sıra, Alliance mezunu kişiler de herhangi bir haneyi okula çevirerek eğitim faaliyetlerine destek olmuşlardır.

Dünyanın pek çok bölgesinde açılan Alliance okullarının büyük bir bölümü, izinsiz yani yasadışı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.²³ Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinden bu illegalliğin İstanbul AIU okulları için de geçerliği olduğunu söylemek mümkündür.²⁴

2. Alliance Okullarında Eğitim ve Öğretim

İstanbul'da açılan AIU okullarıyla birlikte bütün AIU okulları, örgütün öğretmen yetiştirmek için 1867'de Paris'te kurduğu Ecole Normale İsraélite Orientale'den (Doğu Bilimleri Yüksekokulu,

¹⁸ E. Groepler, *age*, s.49; A. Güler, *age*, s.202.

¹⁹ E. Benbassa, A.Rodrigue, *age*, s.215.

²⁰ N. Sevinç, *age*, s.292.

²¹ A. Rodrigue, *age*, s.145.

²² Adnan Şişman, XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, Ankara, s.125.

²³ E. Benbassa, *Son Osmanlı Hahambaşısının Mektupları*, çev. İrfan Yalçın, Milliyet Yayınları, 1998, İstanbul, s.23.

²⁴ Neslihan Kuran, *19. Yüzyılda İstanbul'da Açılan Alliance İsraélite Ünıverselle Okulları*" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, Konya, s.89, s.95.

bundan böyle ENIO) mezun olan öğretmenlerin idaresi altındaydı. ²⁵ 4 yıl süren eğitimlerinin tamamını Fransızca olarak alan bu öğretmenler²⁶ AIU Paris Merkez Komitesi tarafından İstanbul Alliance okullarına atanmaktaydı. Her okulu, Paris'ten gönderilen müdür idare etmekte ve belli dersleri okutmaktaydı. Okul müdürü, örgütün politikasını uygulamaya sokan, bölgedeki gelişmeleri Paris'e rapor eden ve Merkez Komitesi'nin görüşlerini bölgeye aktaran kişiydi. Dolayısıyla örgüt içerisinde önemli bir role sahipti. Büyük okullarda idari işlerde yardımcı olmak üzere o merkezde eğitilmiş bazı personelin yanında, yine Paris'ten gönderilen başka öğretmenler de görev yapmaktaydı.

AIU tarafından İstanbul Alliance okullarına tayin edilen müdür ve öğretmenler, görevlerine başlamak için Maarif Nezareti'nden izin almak zorundaydılar. Zabtiye Nezareti, söz konusu okullara tayin edilen yeni müdür ve öğretmenlerin herhangi bir kötü halleri olup olmadığını (sabıka gibi) araştırıp, bir mahsurun olmadığını tespit ettikten sonra isimlerini defter-i mahsusaya kaydederek memuriyetlerini tasdik etmekteydi.²⁷

Birer ilkokul olarak faaliyetlerine başlayan ve 6 ile 15 yaş arasındaki öğrencileri kabul eden Alliance okulları, Fransız ilkokullarındaki programı uygulamaktaydılar. Dersler, bütün konular bir yıl içerisinde işlendikten sonra ileriki yıllarda tekrar ayrıntılı olarak ele alınıyordu. Okul müdürleri ilk yıllarda Merkez Komitesi'nin isteklerini yerine getirmekle beraber kendi uygun gördüğü bir eğitim programını da uygulayabilmekteydi. Bu durum, 1883-84'te Merkez Komitesi'nin eğitim programlarını tek tip hale getirmesiyle son buldu. Yeni yönetmeliğe göre, öğrencilerin okulda geçireceği 4 yıl için 4 ayrı sınıf olacaktı. Bunun yanında "anaokulu" olarak hizmet verecek 2 sınıf daha açabilirlerdi. Öğrenim süresi ilerleyen zamanlarda 7-8 yıla çıktı.²⁸ Kalıplaşmış bir ders programı yoktur. Ancak genel adetlere, kanunlara ve inançlara uymak gibi

²⁵ A. Rodrigue, *age*, s.XVIII.

²⁶ Henri Nahum, *İzmir Yahudileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.112.

²⁷ BOA, *Maarif Nezareti, Tedrisat-ı Hususiye Kalemi (MF.HUS)* 2/70.

²⁸ A. Rodrigue, *age*, s.112.

detaylı konuların işlendiği dersler bulunmaktadır. Din Kültürü ve Yahudilik konuları tüm okullarda olması gereken derslerdi.²⁹ Bu genel doğrultunun dışında okullar birbirinden farklı programlar uygulayabilmekteydiler. Dikkat edilmesi gereken kural, öğretmenin yerel ihtiyaçları ve cemaatin olanaklarını göz önünde tutmasıydı.

Okullarda genel olarak okutulan dersler şunlardı: “Din Bilgisi, Tevrat Kaynaklı Tarih, İbranice (okuma, yazma, çeviri), Fransızca, Aritmetik, Coğrafya, Tarih, Fen Bilimleri, Fransız Hattatlığı, Müzik ve “faydalı bir dil.” Kız okullarında ayrıca el işi de öğretilmekteydi. Teşkilat, okullarda yeteri kadar İbranice öğretimi yapılmadığını öne süren Siyonist kaynaklı eleştiriler nedeniyle ilerleyen zamanlarda müfredat programına Yahudi Tarihi dersi eklemiştir.³⁰ 1880’lerin sonuna doğru muhasebe gibi derslere de yer ayrılmıştır. Bunun yanında okullarda Türkçe, Osmanlı Tarihi, İslam Tarihi gibi dersler de okutulmaktaydı. Ancak bu dersler, Yahudilerin asimilasyona uğrayabileceklerinden çekinen Alliance yöneticileri tarafından oldukça az saat olarak tespit edilmiştir. Aslında Alliance’ın amaçlarından biri, Yahudilerin yaşadıkları ülkenin halkı ve toplumsal şartları ile uyum içerisinde yaşamalarıydı ancak kendi kimliklerini koruyabilmelerine daha çok önem vermişlerdir.

Öğretim dili bütün okullarda Fransızcaydı.* Bunun yanında okullarda İbranice ve okulun bulunduğu ülkenin dili de okutulmuştur. Okuldaki Türkçe öğretmenleri, Maarif Nezareti tarafından atanmış ve bu öğretmenlerin maaşları yine Osmanlı Devleti tarafından ödenmiştir. Okullarda Ahmet Rasim gibi ünlü yazarlar görev yapmış ve Türkçe’nin öğretimi ile yakından ilgilenmişlerdir. Hatta Ahmet Rasim, “Ameli-Nazari Talim-i Lisan-ı Osmani” adlı eserini Alliance okulları için yazmıştır.³¹ Türkçe öğretimin gerekli-

²⁹ “Paris”, The Encyclopedia of Jewish Knowledge, c.1, s.418.

³⁰ A. Rodrigue, *age*, s.131.

* AIU Merkez Komitesi, öğretimin, bir uygarlık dili olması nedeniyle üstün niteliklere sahip olduğunu düşündüğü Fransızca ile yapılmasını kararlaştırmıştır.

³¹ İlhan Tekeli, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler*, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, c. 2, 1985, İstanbul, s.464.

liğine zaman zaman vurgu yapılırsa da, bir kültür ve ideolojinin aracı olarak görülen Fransızca üstünlüğünü her zaman korumuştur. AIU yöneticileri arasında amaca ulaşabilmek için her toplumun yaşamını sürdürdüğü ülkenin ana dilinde eğitilmesi gerektiğinin yararlarını savunanlara karşın en uygun dilin Fransızca olduğu görüşünde olanlar çoğunlukta idi.³²

1890'larda Alman etkisinin artmaya başlaması ve Almanya ile ticaretin giderek önem kazanmasıyla birlikte Almanca öğretimine olan ilgi de artmıştır. Goldschmidt okulu, öğretim dili olarak zaten Almancayı kullanmaktaydı. 1890'lardan itibaren Paris Merkez Komitesi kararıyla AIU'nun İstanbul'daki birkaç okulunun müfredat programına Almanca dersi konulmuştur.³³

Alliance okullarında işlenen dersler ve kitaplar, okul müdürlerinin insiyatifindeydi. Her okul aynı kitabı okumak durumunda değildi. Okullarda okutulacak kitaplar için, Maarif Umumiye Nazırlığı'nın onayı gerekmektedir. Okutulan kitapların listesi, okul müdürleri tarafından Maarif-i Umumiye Nazırlığı'na gönderilerek onaylatılmaktaydı ve onaylanan kitaplar defter-i mahsusasına kayıt edilmekteydi. Hasköy Alliance Erkek Okulu Müdürü Aron eş-Şalel'in 25 Şubat 1908'de (12 Şubat 1323) Maarif-i Umumiye Nazırlığı'na yazmış olduğu bir dilekçe, bu durumu örneklendirmektedir. Dilekçede Aron eş-Şalel; kendisinin Fransa tebaasına mensup ve Paris Üniversitesi mezunlarından olduğunu belirterek, Hasköy Nikola Mahallesi Keçeciler sokakta Musevilerin idaresinde bulunan Hasköy Alliance Erkek Mektebi'nin müdürlüğünün ve Hasköy Parmakkapı'da bulunan, Madam Nabo idaresindeki Hasköy Alliance Kız Mektebi müdürlüğünün kendisine verildiğini beyan etmiştir. Aron eş-Şalel, ilave olarak takdim ettiği evraklar ve çeşitli kitaplarla ilgili olarak gerekli muamelenin yapılması ve defter-i mahsusasına kaydı konusunda izin istemiştir.³⁴

AIU, eğitim çalışmalarının tam anlamıyla yerleşebilmesinin, ciddi bir disiplin ile gerçekleştirilebileceğine inanıyordu. Bunu neden-

³² N. Güleriyüz, *Türk Yahudileri Tarihi*, Gözlem Yayıncılık, 1993, İstanbul, s.209.

³³ A. Arslan, *age*, s.178.

³⁴ BOA, MF.HUS, 2/11.

le kendi içlerinde okul müdürü ve gramer öğretmenlerinin yer aldığı disiplin kurulu benzeri bir Talim Heyeti oluşturmuştur.³⁵ Sıkı bir merkezîyetçilikle yönetilen okulların böyle bir oluşum gerçekleştirmesi, bir kez daha disipline ne kadar önem verdiklerini göstermektedir.

Alliance okullarında Müslüman çocuklar da öğrenim görmekteydi. 17 Şevval 1310 (4 Mayıs 1893) tarihli Osmanlı arşiv belgesine göre okulda okuyan bazı Müslüman çocuk ve diğer bilgileri şöyledir:³⁶

Çocuğun ismi	Pederinin ismi	Pederinin şöhreti	İkamet yerleri
Emin Efendi	Osman Efendi	Topçu yüzbaşı	Eyüp Sultan
Ahsen Efendi	Osman Efendi	Topçu yüzbaşı	Eyüp Sultan
Abdi Efendi	Ali Efendi	Evkaf maaşçısı	Sütlüce
Nurettin Efendi	Kamil Efendi	Bahriye binbaşılardan	İstanbul
Hayri Efendi	Ahmet İzzet Efendi	Topçu kol ağası	İstanbul

Yine AIU Galata Erkek Okulu'nun açıldığı ilk dönemlerde öğrenim görmekte olan 200 öğrenciden 30–40 tanesi Müslüman'dı ve bunlar İstanbul'un en iyi ailelerin çocuklarıydı.³⁷

Alliance okulları, önemli isimlere de eğitim vermiştir. Dönemin birçok Müslüman meclis üyesinin Alliance mezunu olmasının yanı sıra, Türkiye 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar³⁸, Rıza Tevfik³⁹, Mahmut Şevket Paşa,⁴⁰ Kenan Büyükaksoy (Kenan Rifai)⁴¹ gibi isimler de eğitim hayatlarının bir kısmını Alliance okullarında geçirmiştir.

³⁵ BOA, MF.HUS, 2/11.

³⁶ BOA, Maarif Nezareti, Mekatib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği (MF.MGM), 3/121.

³⁷ Y. Barokas, *age*, s.82.

³⁸ Avram Galanti, "Üç Türkiye Cumhurbaşkanı ve Yahudiler," Tiryaki, S. 6, Ocak, 1995, s.39.

³⁹ A. Rondrigue, *age*, s.189.

⁴⁰ Çetin Yetkin, *Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler*, Afa Yayınları, 1992, İstanbul, s.137.

⁴¹ Semiha Ayverdi, Nezihe Araz, Safiye Erol ve Huri Sofi, *Ken'an Rifai ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, Kubbealtı Neşriyat, s.140.

3. Alliance Israélite Universelle'in Yahudilere Meslek Kazandırma Çabaları: Çıraklık Atölyeleri

Yahudi cemaatinin kökten değişimi için açılan okulları yetersiz gören AIU, 1873 tarihinden itibaren öğrencilerin meslek edinmelerini sağlayacak çıraklık programı kurmaya başlamıştır. Çıraklık programı ile amaç, Yahudi topluluklarının sosyo-ekonomik profilini değiştirme yolunda Doğu Yahudilerine el emeği sevgisi aşılama, tarım ve zanaatta onlara yeni beceriler kazandırmaktır. Program, okulda verilen eğitimin bir devamı niteliğindedir. Program sayesinde gençler sürekliliği ve saygınlığı olmayan mesleklere mahkum olmaktan kurtulacaktır.* Çünkü Alliance okulunu yarıda bırakıp ayrılan öğrencilerin yanı sıra okulu tamamlayan öğrencilerin pek çoğu bu tür mesleklerde çalışmaya devam ediyordu.

1878'den itibaren İstanbul AIU okullarında da çıraklık okulları kurulmaya başlanmıştır. Çıraklık örgütü, İstanbul Yahudi cemaatinin hayatına ilk kez Alliance ile girmiyordu aslında. 1867'de ha-Pe'ula adında bir dernek, kimsesiz çocuklara çıraklık eğitimi vermeyi denemişti. AIU'nun gelmesiyle birlikte dernek, AIU Çıraklık Komitesi'ne bir süre maddi destekte bulunmuş ve daha sonra bu alanı tamamen AIU'ya bırakmıştır.⁴² Çıraklık kuruluşlarının içlerine yerleştirilmiş gece kursları sayesinde, öğrenciler eğitimlerine devam edebiliyorlardı. Kızlar atölyelerde dikiş-nakış, çamaşır yıkama, ütü, dokumacılık gibi meslek dersleri alıyorlardı. Bu durum, Yahudi kızları için önemli bir gelişmeydi. Çünkü kızlar Yahudi tarihinde resmi anlamda ilk kez eğitime tabi tutulmuşlardı. Kızlar için ilk atölye, 1882'de Galata'da kurulmuş⁴³ ve bunu daha sonra diğer bölgelerde kurulan çıraklık kuruluşları izlemiştir.

* Türkiye Yahudi cemaatinin 18. yüzyılda başlayan ekonomik çöküşü, 19. yüzyılda iyice belirginleşmişti. Yoksulluk, dilencilik, eğreti yaşam koşulları birçok tarihçi tarafından baskın çizgilerle anlatılır hale gelmişti. Alliance okul müdürleri, bu kötü ekonomik durumu, nitelikli iş ve özellikle de el işi yokluğuna bağlamaktaydı. (E. Benbassa, A. Rodrigue, "19. Yüzyıl Sonunda Türkiye'deki Yahudi Esnaftı," Tarih ve Toplum, c. 11, S. 66, Haziran, 1989, s.22.)

⁴² A. Rodrigue, *age*, s.154.

⁴³ N. Güleriyüz, "Alliance Israelite Okulları," s.206; A. Rodrigue, *age*, s.164.

Alliance okullarının müfredat programlarına sonradan ekledikleri bu gece dersleri için Maarif Nezareti'nden izin almaları gerekiyordu. Osmanlı Devleti, okullarının öğrencilerine meslek edindirmek için yaptığı bu girişimler karşısında herhangi bir zorluk çıkarmıyordu. Gelen isteklere kısa süre içinde cevap veriliyordu. Osmanlı arşivinden çıkan birçok belge bu durumu daha iyi açıklamaktadır. Örneğin 11 Şaban 1317 (14 Aralık 1899) tarihli dönemin sadrazamına yazılmış bir belgeye göre; Kuzguncuk, Balat ve Hasköy'de bulunan Alliance Israélite Okullarının sanayi kısmına mensup talebelere geceleri ikişer saat ders verilmesi hususunda bir istek olmuştur. İstek, Maarif ve Zabtiye nezaretleriyle haberleşilerek Şura-yı Devlet'te müzakere edilmiştir. Bu müzakerenin neticesini bildiren mazbata gönderilmiştir. Oylamayla yapılan meclis müzakeresi sonucu istek olumlu karşılanmıştır.⁴⁴

İzinsiz olarak gece derslerine başlanması ise okulun kapatılmasını gerektirmekteydi. Osmanlı Devleti'nin Alliance okulları için gösterdiği müsamaha, Alliance çıraklık kuruluşları için de kendini göstermiştir. Pek çok Alliance okulunun izinsiz olarak gece dersleri düzenlediği tespit edilmesine rağmen, devlet, okulları kapatmak yerine gerekli ruhsat işlemlerini başlatmıştır. Örneğin 1898'de Kuzguncuk Alliance Erkek Okulu'nda, gündüz eğitim verildiği halde geceleri bir takım adamların girip ders almakta ve cemiyet kurmakta oldukları görüldüğü için, okulun usul ve nizam dairesinde gerekli ruhsatı alana kadar gece derslerinin tatil edilmesi söz konusu olmuştur. Ancak okula gerekli izin verilerek eğitim ve öğretimine devam etmesi sağlanmıştır. Okulun kapatılmasına lüzum görülmemiştir.⁴⁵

5. Alliance Israélite Universelle Okullarının Devlet İçerisindeki Konumu

Alliance okulları, Osmanlı Devleti içerisinde azınlık okulları arasında yer almaktadır. Ancak Alliance'ın işleyişi değişik bir durum arz etmektedir. İstanbul'daki Alliance okulları ile beraber diğer

⁴⁴ BOA, Dahiliye Nezareti, Mektubi Kalemi (DH.MKT), 2284/73.

⁴⁵ BOA, Maarif Nezareti Mektubi Kalemi (MF.MKT), 396/26.

tüm Alliance okulları Paris'teki Merkez Komitesi'ne bağlıydı. Emir ve istekler Paris'ten geliyor, müdürlerin okulların gidişatı ve cemaat hakkındaki bilgilendirme raporları Paris'e gidiyor, okul için gerekli araç ve gereçler, kitaplar (silgiden, rapor kağıdına kadar) Paris'e sipariş ediliyor, öğretmenlerin yıllık izin, evlenme halleri gibi birçok şey Paris'in bilgisi dahilinde gerçekleşiyordu. Dolayısıyla bu şekilde dışarıdan yönlendirilmeyle faaliyetlerini sürdüren Alliance okulları, devlet içerisinde azınlık okulu statüsünde yer almasına rağmen, birer yabancı okul gibi işlemişlerdir. Bu durum, İstanbul Valiliği'nin bile kafasının karışmasına neden olmuş olmalı ki, 12 Mart 1911'de Maarif Nezaretî'ne bir yazı yazarak Alliance okullarının yerli mi yoksa yabancı okul mu olduğu konusunda bilgi istemiştir.⁴⁶

Sonuç

AIU'nun Doğu Yahudileri üzerindeki sistemli ve örgütlü çabası, Yahudi toplumunu canlandırmış, bireye toplumsal ve kültürel imkanlar sunularak kendisini geliştirme fırsatı vermiştir. İlk dönemler muhafazakar kesimden ve din adamlarından tepki gören AIU, dini okulları destekleyerek ve onların maddi ihtiyaçlarını karşılayarak rahat bir çalışma ortamı oluşturmuştur. İbranice öğretimini hahamlara bırakarak ve bazı okullarına haham sınıfı açarak faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmıştır.

Alliance okulları sayesinde İstanbul Yahudi cemaatinin sosyo-ekonomik durumları düzelmiş, kendilerine etiket gibi yapışan "bağnaz, cahil, yenileşme karşıtı" gibi eleştiriler, yerini artık Avrupa hayatta daha fazla yer almak isteyen Yahudi gençliğinin isteklerine bırakmıştır. İstanbul Yahudi cemaati, özellikle okulların eğitim dili olan Fransızca sayesinde yerel ve uluslararası ekonomide söz sahibi olmaya başlamışlardır. İstanbul'daki Yahudi cemaatine yön veren varlıklı Yahudilerin büyük bir kesiminin AIU okullarından mezun olması bu durumun göstergelerinden biridir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, İstanbul Yahudilerinin büyük çoğunluğunun artık Fransızca konuşmaya başlaması, AIU'nun ama-

⁴⁶ N. Kuran, *agt*, s.85.

cını dikkate aldığımızda tezat bir durumu yansıtmaktadır. Çünkü Alliance, kuruluş aşamasında Yahudilerin “içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini” esas almaktaydı. Sonuca bakıldığında ise, yaşadıkları Türk kültürü ve dilinden ziyade, Fransız kültürü ve Fransızca her zaman önceliğini korumuştur. Bu durum Yahudi cemaati içinde de bir kopuşa neden olmuştur. Çünkü ortaya yeni bir sınıf, Fransa hayranı Yahudi burjuva sınıfı çıkmıştır.

AIU’ın Batı tarzı bir eğitim sistemiyle yola çıktığı okullarının müfredat programına ilerleyen zamanlarda mesleki eğitim dersleri eklemesiyle birlikte öğrenciler hem ilim sahibi olmuş hem de açılan atölyeler sayesinde meslek edinmişlerdir. Örgütün kız çocuklarını da eğitim kapsamına alması, Yahudi tarihinde bir çığır niteliğindedir. Öyle ki kızlar, ilk kez sosyal hayatta aktif olarak rol almaya başlamıştır.

İbranice, dört işlem, Tevrat okumaları ve Tevrat’ın Ladino’ya çevrilmesinden ibaret olan geleneksel Yahudi eğitim sistemi dönüşüme uğramış ve okulların birçoğu ya Alliance’ı taklit etmeye başlamış ya da Alliance okulu haline gelmiştir. Birçoğunun daha sonraki yıllarda Alliance okulu haline geldiğini söylemek mümkündür.

Alliance, cemaat üzerinde en etkili kurum olan Hahambaşılık makamını da istediği doğrultuda yönetmeyi başarmıştır. Bu, AIU’ın ve Alliance ideolojisinin en önemli başarılarından biridir. Çünkü Yahudi cemaatini dini ve sosyal yönden kontrol eden ve birçok kez AIU’ın çalışmalarını sekteye uğratan yegane makam, artık AIU kontrolündeydi. Alliance’ın yetiştirdiği ve aynı zamanda son Osmanlı Hahambaşısı olan Hayim Nahum ile beraber Alliance mezunu kişiler, artık Hahambaşılık makamında Yahudileri temsil etmeye başlamışlardır.

AIU, izlediği politika ve faaliyetleri sayesinde, dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış olan Yahudileri yüzyıllar sonra yeniden ortak amaç etrafında birleştirmiş ve cemaat içerisinde birlik ve beraberlik düşüncesinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. İlk

dönemler Siyonistlerle çatışma yaşayan Alliance'ın, aksine Siyonizmin temelini oluşturduğu söylenebilir. Alliance mezunu pek çok kişinin zamanla Siyonist harekete katılması bu düşünceyi doğrular mahiyettedir. Yine Baron Hirsch'in İstanbul Alliance okulları için yaptığı 1 milyon franklık bağışın yarısının, AIU tarafından Filistin'deki Mikve Yisrael adlı tarım okuluna verilmesinin bu yönde atılmış önemli adımlardan biri olduğunu söylemek mümkündür.

The Effect of Haskalah on Jewish Education:
Alliance Israelite Universelle and Social Transformation
“by the example of Schools of Istanbul AIU”

Citation/©: Kuran, Neslihan, (2009). The Effect of Haskalah on Jewish Education: Alliance Israelite Universelle and Social Transformation “by the example of Schools of Istanbul AIU”, MİLEL VE NİHAL, 6 (2), 323-341.

Abstract: Alliance Israélite Universelle (AIU) succeeded a serious change in Jewish society. It was established in Paris in 1860 in order to protect Jews from social and economic corruption and to westernize them while conserving the Jewish identity and to realize their social freedom . It established many schools which adopted western style in education in North Africa and Middle East and mostly in the lands which were under the authority of Ottoman realm. With the systematic and organized efforts of AIU, traditional education system collapsed and it was replaced by the new French speaking generations who adopted the ideology of AIU. In this paper the schools which were established by AIU in Istanbul and their influence on Turkish and Jewish society will be discussed.

Key Words: Haskalah, AIU, Education in Jewish Society.
